

TÜRKİYE'DE BOŞANMA ÇALIŞTAYI

26 - 27 Nisan 2016

Prof. Dr. Aliye MAVİLİ AKTAŞ

Selçuk Üni. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı

Bedriye YILMAZ

KAGEM Proje Koordinatörü/ D.İ.B Vaiz

Prof. Dr. Celal ERBAY

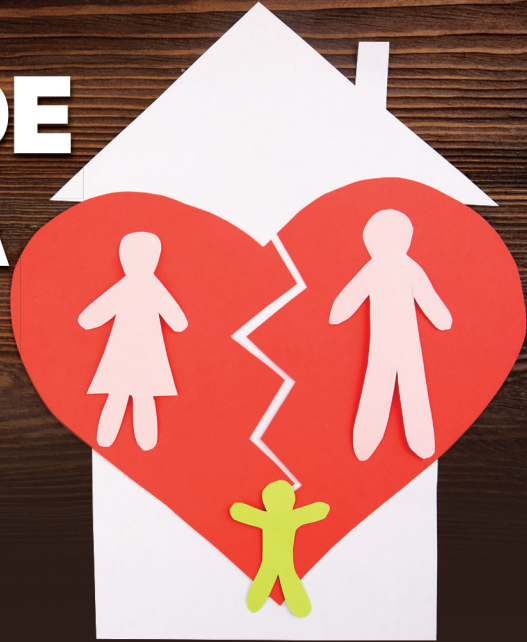
İ.A.Ü Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Abdulaziz BAYINDIR

İstanbul Üni. İlahiyat Fak.

Emine Nilgün AKAY

HAZAR Yönetim Kurulu Üyesi
Sosyolog ve Aile Danışmanı

Prof. Dr. Mustafa Saim YEPREM

İ.A.Ü TARMER MÜDÜRÜ

İletişim: **Buse KURU**

İ.A.Ü TARMER PROJE KOORDİNATÖRÜ
busekuru@aydin.edu.tr

ÇALIŞTAY PROGRAMI

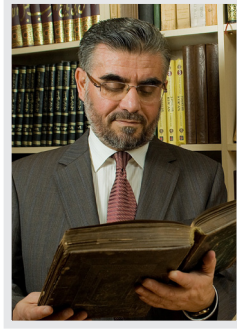

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
TOPLUMSAL ARAŞTIRMALAR UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ
(İ.A.Ü TARMER)

2013 Yılında İstanbul Aydın Üniversitesi'nin bünyesinde

Sn. Prof. Dr. Mustafa Saim YEPREM'in önderliğinde İstanbul Aydın Üniversitesi Toplumsal Araştırmalar Uygulama ve Araştırma (İ.A.Ü TARMER) Merkezi kurulmuştur.

Merkezin amacı; içinde bulunulan toplumun kültür yapısının bilimsel verilere dayalı olarak araştırılıp incelenmesi, tarihi seyir içinde çeşitli kültürlerin birbirleriyle ilişkilerinde etkileşimlerinin tespiti, her tür inanç, din, dil, ırk gibi faktörlerin bu oluşum içindeki rollerinin izlenmesi, çağdaş dünyada iç ve dış olmak üzere felsefi-düşünsel, ideolojik, bilimsel, teknolojik ve benzeri akımların toplum kültürümüz üzerindeki tesirlerinin ortaya çıkarılabilmesi için, akademik çalışmalar ve araştırmalar yapılması, yayınlanması ve ortaya çıkacak ürünlerin seminer, sempozyum, konferans gibi bilimsel ve kültürel etkinlikler aracılığıyla topluma aktarılması ve böylece oluşacak özgür düşünce ve bilgi birikiminin evrensel değerlerle birlikte en geniş anlamda üniversitede yaygınlaşmasının sağlanmasıdır.

Prof. Dr. Abdülaziz BAYINDIR

Atatürk Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi'nden 1976 yılında mezun oldu. 1976'dan 1997 yılına kadar İstanbul Müftülüğünde çalıştı. Bu süre zarfında uzman, müftü yardımcılığı, Fetva Kurulu Başkanlığı ve Şer'iyye Sicilleri Arşivi yöneticiliği görevlerinde bulundu. 1984'te "Şer'iyye Sicilleri doğrultusunda Osmanlılarda Muhakeme Usulleri" isimli teziyle İslam Hukuku dalında İlahiyat Doktoru; 1987'de İslam İktisadiyla ilgili çalışmalarıyla da Kalam ve İslam Hukuku dalında doçent oldu. 1993'te Süleymaniye Vakfı'nı kurdu. 1997 yılında İstanbul Müftülüğündeki görevinden ayrılarak İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne öğretim üyesi (doçent) olarak geçti. 2003 yılında ise İslam Hukuku profesörü oldu. Bu fakültede Temel İslam Bilimleri adı altında İslam Hukuku Ana Bilim Dalı Bölüm Başkanlığını yürütmektedir. Arapça, Fransızca ve İngilizce bilen Prof. Dr. Abdülaziz Bayındır, evli ve dört çocuk babasıdır. Şu anda İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesidir.

Prof. Dr. Aliye MAVİLİ AKTAŞ

08 Haziran 1961 doğumlu olan Aliye Mavili Aktaş 1981 yılında Hacettepe Sosyal Hizmet Bölümünde lisans çalışmasını bitirdi. 1986 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji bölümünde doktora derecesi aldı. 1996 yılında doçentlik ve 2005 yılında da profesörlük unvanını aldı. Basılmış 6 kitabı ve henüz baskıda olan bir kitabı bulunmaktadır. Çok sayıda makalesi yayınlanmıştır. Gençlik, aile ve grup çalışmalarına yoğunlaşmıştır. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Birey ve Toplum Sorunları A.B.D dekanlık görevine devam etmektedir.

Bedriye YILMAZ

1992'de Gazi Eğitim Fakültesi'nden, 1998'de Ankara İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tefsir alanında hazırladığı yüksek lisans tezi "Tarihten Günümüze Örtünmenin Anlamları" ismiyle yayımlandı. Coğrafya Öğretmenliği mesleğini bırakarak Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde vaiz olarak görev yapmaya başladı. Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Aile ve Gençlik Merkezi'nde dört yıl süreyle görevlendirildi. Halen aynı merkeze bağlı olarak proje koordinatörlüğü ile Bursa Müftülüğü'ne bağlı vaizlik görevini ve doktora tez çalışmasını sürdürmektedir.

Prof. Dr. Celal ERBAY

Celal Erbay, 15 Şubat 1952'de Trabzon Araklı'da doğdu. Baba adı Cafer, anne adı Fatma'dır. Hukukçu ve Öğretim Üyesi; İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nü bitirdi. Doktorasını Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yaptı. İstanbul Barosu'na bağlı olarak serbest avukatlık yaptı. MÜ İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalıştı.1993'te doçent, 2000'de profesör oldu. MÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslâm Bilimleri Bölüm Başkanlığı görevini yürüttü. Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin Kurucu Dekanı oldu. Bakü Devlet Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Türk Anayasa Hukuku dersleri verdi. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Başkanlığı yaptı. Azerbaycan İlimler Akademisi ve Türkiye-Azerbaycan Bilge Akademisyenler Derneği üyesi oldu. Ulusal ve uluslararası alanda yayınlanan birçok makalesinin yanı sıra üç kitabı basıldı. Azerbaycan Millî Eğitim Bakanlığının "Üstün Başarı Ödülü'nü aldı. 22 Temmuz 2007'deki Genel Seçimlerde AK Parti'den Düzce Milletvekili olarak parlamentoya girdi ve Meclis'te Adalet Komisyonu Üyesi olarak görev yaptı. Yunus Emre Vakfı'nda denetçi olarak görevlendirildi. İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne Türk Hukuk Tarihi Öğretim Üyesi olarak atandı. Eylül 2012'den itibaren Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Hukuk sosyolojisi ve Hukuk Felsefesi Anabilim Dalı Başkanı olarak görev yapmaktadır. İleri düzeyde Arapça ve iyi düzeyde İngilizce bilen Erbay, evli ve 3 çocuk babasıdır.

Emine Nilgün Akay

İstanbul'da doğdu. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Ön lisans (1995), İlahiyat Ön lisans (2008) , Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Lisans Bölümü (2014) eğitimi aldı. Bezmi Âlem Vakıf Üniversitesi'nde Aile Danışmanlığı eğitimi aldı. 1997 yılından itibaren Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği'nde Sosyal Bilimler alanında akademik okuma programları ve çalışmalara katıldı. 5 yıl Diyanet İşleri Teşkilatı'nda çalıştı.18 yıl Okul Öncesi Eğitim alanında yönetici olarak çalıştı. 2004-2008 yılları arasında Kadından Topluma Eğitim Grubu'nda Psikoloji Okumaları yaptı. APAMER'den "Gelişim ve Zekâ Testleri" eğitimi aldı. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı AEP Eğitici eğitimi aldı. Halen Aile Danışmanlığı yapmaktadır. Hazar Derneği yönetim kurulu üyesidir. Evli ve üç çocuk annesidir. İstanbul üniversitesinde "Kişiler Arası İletişim " alanında Yüksek Lisans yapmaktadır.

26 NİSAN 2016 SALI

09:30	Selamlama Konuşmaları	Prof. Dr. Mustafa Saim YEPREM TARMER Müdürü Prof. Dr. Yedigâr İZMİRLİ İAÜ Rektörü Dr. Mustafa AYDIN İAÜ Mütevelli Heyet Başkanı
10:00	Halit Aydın Bilim Ödülleri Dağıtımı	Dr. Mustafa AYDIN İAÜ Mütevelli Heyet Başkanı
10:30	Çalıştay Çerçeve Konuşması	Prof. Dr. Aliye MAVİLİ AKTAŞ Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı

26 NİSAN 2016 SALI			
SAAT	KONUŞMACI	OTURUM BAŞLIĞI	OTURUM İÇERİĞİ
11:30 1.Oturum	Oturum Açılış Konuşması Bedriye YILMAZ KAGEM Proje Koordinatörü/ D.İ.B Vaiz)	Türkiye'nin Son 50 Yıllık Boşanma Raporu	<ul style="list-style-type: none">Yaş, öğrenim durumu, gelir düzeyi, evlilik süresi, çocuk sayısı, bölgeler gibi demografik veriler aracılığıyla karşılaştırmalı oranların sunulmasıTürkiye'deki boşanma verilerinin Dünyadaki boşanma verileri ile karşılaştırılmasıToplumda Boşanma Algısı (Bölgelere Göre Toplumun Boşanmış Bireylere Bakışı)
12:00 1.Oturum	Diğer Katılımcılar		
13:00-14:00	Öğle Yemeği Arası		
14:00 2.Oturum	Oturum Açılış Konuşması Prof. Dr. Celal ERBAY İ.A.Ü Hukuk Fakültesi	Aile Kavramı Çerçevesinde Evlilik ve Evliliğin Sürdürülmesi	<ul style="list-style-type: none">Ailenin kurulması ve evliliğe hazırlıkAile yaşam döngüsü ve ara buluculuk hizmetleriEvliliğin sürdürülmesi mutlak gereklilik midir?
12:30 2.Oturum	Diğer Katılımcılar		
15:30 3.Oturum	Oturum Açılış Konuşması Prof. Dr. Abdulaziz BAYINDIR İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	Boşanmanın Nedenleri: Sosyolojik, Psikolojik, Ekonomik ve Cinsel Nedenler	<ul style="list-style-type: none">Modern Topluma Geçiş ve Aile Yapısındaki DeğişikliklerEvlilik Hikâyesi (Aşk evliliği mi görücü usulü evlik mi?)Aldatma, Çok Eşlilik ve KıskaçlıkKadının İş Yaşamında Aktifleşen RolüSosyal Ağlar, Sosyal Medya, Diziler ve Evlilik ProgramlarıEvlilik Sözleşmeleri, Dini Nikâh ve Anlaşmalı BoşanmalarAile İçi Geçimsizlik, Şiddet ve Bağımlılık İlişkisi
16:00 3.Oturum	Diğer Katılımcılar		
18:00	Akşam Yemeği		

27 NİSAN 2016 ÇARŞAMBA			
SAAT	KONUŞMACI	OTURUM BAŞLIĞI	OTURUM İÇERİĞİ
09:30 4.Oturum	Oturum Açılış Konuşması Prof. Dr. Aliye MAVİLİ AKTAŞ Selçuk Üni. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dek.	Boşanma: Ailenin Varlığını Devam Ettirmesi ya da Çocuklardan Boşanma	<ul style="list-style-type: none">• Boşanmanın hukuki sonuçları• Boşanma sürecinde çocuklar, anne, bebekler ve çekirdek ailenin diğer fertleri• Çocuklardan değil eşten boşanma• Evlilik Dışı İlişkiler ve Çocuk Gelinler Hususunun Medeni Kanun ve Dini Hükümler Çerçevesinde Ele Alınması• Boşanma Süreci ve Kadın Cinayetleri• Ataerkillikten modern ataerkilliğe mi?
09:30 4.Oturum	Diğer Katılımcılar		
14:00 5.Oturum	Oturum Açılış Konuşması Emine Nilgün AKAY HAZAR Yönetim Kurulu Üyesi/Sosyolog ve Aile Danışmanı	Evliliğin Sürdürülmesinde Aile Destek Hizmetlerinin Rolü	<ul style="list-style-type: none">• Eşlerle çalışma ve destek hizmetleri• Yeni hayat planları ve sağlıklı bireysellik destek hizmetleri
14:30 5.Oturum	Diğer Katılımcılar		
16:30	Değerlendirme Oturumu		
18:00	Akşam Yemeği		

TÜRKİYE'DE BOŞANMA ÇALIŞTAYI KATILIMCI LİSTESİ

(İsim Sırasına Göre Hazırlanmıştır.)

- 1. Prof. Dr. Ali BARDAKOĞLU**
Diyanet İşleri Başkanı. Emekli- 29 Mayıs Üni. KURAMER Başkanı
İ.A.Ü TARMER Daimi Danışma Kurulu Üyesi
- 2. Prof. Dr. Abdülaziz BAYINDIR**
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi
Süleymaniye Vakfı Başkanı
- 3. Prof. Dr. Ali KÖSE**
Marmara Ün. - İlahiyat Fakültesi Dekanı
İ.A.Ü TARMER Daimi Danışma Kurulu Üyesi
- 4. Prof. Dr. Aliye MAVİLİ AKTAŞ**
Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı
İ.A.Ü TARMER Daimi Danışma Kurulu Üyesi
- 5. Ali ŞAHİN**
A.B. Bakan Yardımcısı
- 6. Ayşe BÖHÜRLER**
Gazeteci, Araştırmacı- Yazar
İ.A.Ü TARMER Daimi Danışma Kurulu Üyesi
- 7. Ayşe SUCU**
Araştırmacı/ Yazar /TOVAK- UYAK BAŞKANI
- 8. Bedriye YILMAZ**
KAGEM Proje Editörü / D.İ.B. Vaiz
- 9. Prof. Dr. Caner TASLAMAN**
Yıldız Teknik Üniversitesi, Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi
- 10. Prof. Dr. Celal ERBAY**
İ.A.Ü Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi
- 11. Emine Nilgün AKAY**
Hazar Yönetim Kurulu Üyesi/Sosyolog/ Aile Danışmanı
- 12. Prof. Dr. Fatma Beylü DİKEÇLİGİL**
Erciyes Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi
- 13. Dr. Fatma KARABIYIK BARBAROSOĞLU**
Yazar- Sosyolog
- 14. Yrd. Doç. Dr. Filiz KATMAN**
İ.A.Ü. EPPAM Müdürü
- 15. Doç. Dr. Halil AYDINALP**
Marmara Üni. İlahiyat Fakültesi
- 16. Prof. Dr. Halis AYHAN**
YÖK Üyesi. Emekli
İ.A.Ü TARMER Daimi Danışma Kurulu Üyesi

17. **Yrd. Doç. Dr. Hidayet Ş. TUKSAL**
Artuklu Üni. Öğr. Üyesi/ İlahiyatçı Yazar,
Başkent Kadın Platformu üyesi
18. **Prof. Dr. İbrahim Hakkı AYDIN**
İ.A.Ü. Rektör Yardımcısı
19. **Prof. Dr. Kazım YETİŞ**
İAÜ Türk Dili ve Edb. Bölüm Başkanı
TARMER Yönetim Kurulu Üyesi
20. **Prof. Dr. Kenan GÜRSOY**
İAÜ Sosyoloji Bölümü Öğr. Üyesi
TARMER Yönetim Kurulu Üyesi
21. **Prof. Dr. Mahmut ARSLAN**
İAÜ Sosyoloji Bölümü Öğr. Üyesi
TARMER Yönetim Kurulu Üyesi
22. **Doç. Dr. Mualla Gülnaz KAVUNCU**
İAÜ Tel. Haber. Ve Prog. Bölümü Öğr. Üyesi
TARMER Yönetim Kurulu Üyesi
23. **Dr. Mustafa AYDIN**
İ.A.Ü. Mütevelli Heyet Başkanı
24. **Prof. Dr. Mustafa ÇAĞRICI**
Marmara Üni. İlahiyat Fakültesi
25. **Prof. Dr. Mustafa Saim YEPREM**
İAÜ - TARMER Müdürü
26. **Dr. Nebiye KONUK**
Sosyolog
27. **Prof. Dr. Necat BİRİNCİ**
İ.A.Ü Mütevelli Heyet Başkan Danışmanı
28. **Prof. Dr. Numan KONUK**
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Psikiyatri Öğretim Üyesi
29. **Prof. Dr. Süleyman Hayri BOLAY**
29 Mayıs Üni. Edebiyat Fak. Felsefe Böl. Öğr. Üyesi
İ.A.Ü TARMER Daimi Danışma Kurulu Üyesi
30. **Prof. Dr. Talip KÜÇÜKCAN**
M.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi. AKP Gaziantep Milletvekili
İ.A.Ü TARMER Daimi Danışma Kurulu Üyesi
31. **Yrd. Doç. Dr. Vildan GÜLPINAR DEMİRCİ**
İAÜ - TARMER Müdür Yardımcısı
32. **Prof. Dr. Yedigâr İZMİRLİ**
İ.A.Ü. Rektörü

OTURUM AÇILIŞI ÇALIŞTAY ÇERÇEVE KONUŞMASI

Prof. Dr. Aliye MAVİLİ AKTAŞ

Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı

Günümüzde pek çok alanda olduğu gibi aile yapımızla ilgili de birçok değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Yazılı ve görsel basında hemen her gün izlediğimiz aile içi şiddet, sadakatsizlik, boşanma haberlerindeki görünürlük bu durumların sayılarında artış olduğunu düşündürmüştür. Son yirmi yılda dünyadaki ve ülkemizdeki toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel alandaki pek çok durumun birbirine benzerlik gösteren boyutlarının olduğunu görmekteyiz. Çünkü küreselleşme sürecinin olumlu gelişmeleri yanında, olumsuz gelişmeleri de aynı oranda gündemimize girmiştir. Sosyo-ekonomik eşitsizlikler, refah dağılımı ile ilgili sıkıntılar, savaşlar, göçmenlik, insan ticareti, şiddet ve boşanma sayabildiklerimizden sadece bir kaçı.

Küresel değişimlerin, bütün ülkelerin ortak paydası olan refah artışının toplumların en küçük birimi aileyi ve evlilik kurumunu etkilemesi de kaçınılmazdı.

Ailenin düzeni, işleyişi ve varlığı ile ilgili entelektüel birikimin ve içeriğinin ailenin hâlihazırdaki işleyişi ve kurgusuna uymadığına ilişkin bir tespitte bulunmanın bütünüyle yanlışlanması zor görünüyor.(Mavili Aktaş, 2010)

Aileye önemli hatta kutsiyet atfettiğimiz özelliğinin pek çok fonksiyonlarını diğer sosyal refah kurumlarıyla paylaşmaya başlamıştır. Eşitlik ve özgürlük idealinin kağıt üzerinde çok iddialı edebi ifadelerinin gerçek yaşamda birliktelik ve uyum içindeki aile hayatına yansması da değişime uğramıştır. Sadakatsizlik, şiddet, boşanma birlikte yaşamın güzelliklerinin feda edildiği bencilliklerde özel yaşamlarını sergilemeye devam ediyor. Boşanmış anne ve babasının kavgaları arasında aidiyet ve anlam yitimindeki bazı çocuklar suça, uyuşturucuya, hatta saldırgan davranışlara yönelebiliyor. Kronik şiddete dur demek için sadece onuruyla evlatlarıyla saygın bir hayat sürmek isteyen kadın ve çocukların bir bölümü de öldürülüyor.

Böylesi olayların azınlıkta olduğuyla avunmaksızın bu durumun derinlikli irdelemesini yapmak istiyorum.

Çalışmada ülkemizde ve dünyada boşanma istatistikleri, yıllara göre farklılıklar, boşanma algısı, bölgelere göre farklılıklar, ailenin kurulması, aile yaşam döngüsünde roller, destek hizmetleri, evliliğin sürdürülmesinin sakıncalı olduğu durumlar, aile yapısının değişimi, aktif çalışan kadın, sadakatsizlik, evlilik sözleşmesi, dini nikah ve anlaşmalı boşanmalar, geçimsizlikler ve çatışma alanları, boşanmanın hukuki sonuçları, boşanma sürecinde çocuklar, çekirdek ailenin diğer fertleri, çocuklardan değil eşten

boşanma, çocuk gelinler, boşanma süreci ve kadın cinayetleri, yeni hayat planları ve destek hizmetleri genel hatlarıyla incelenecektir. Bu denli geniş bir perspektifin böylesi bir raporda bütünüyle kapsanması zor olduğundan genel geçer vurgularla tartışma ve derinlikli çalışmalara yönelik referanslar verilecektir.

BOŞANMA-TOPLUMSAL YAPI

Küreselleşme sürecinde bütün toplumlarda artan oranlar ve ölümcül şiddet özellikleriyle karşımıza çıkan boşanma durumu kadın, çocuk ve toplumun bütünü açısından riskli durumlar yaratmaya devam etmektedir. Son on yılda ülkemizde de kentleşmenin, kadın eğitimin yükselmesi, istihdamı, yaşam biçimlerinin ve sosyo-ekonomik ideallerdeki benzeşmeme ya da benzerliği uyumlu bir birliktelik sürdürmek için yeterli olmaması boşanma oranlarını yükseltmiştir. Boşanmaya toplumun bakışı ve algılanmaya ilişkin değişimlerin de etkisi olmuştur.

Toplam 66 ülkenin (gelişmiş ve gelişmekte olan) sosyo-ekonomik gelişme ve kadının iş gücüne katılımı, cinsiyet oranı, dini inanışların boşanma oranları üzerindeki etkileri araştırılmıştır. (Trenth ve South, 1989. Aktaran Arıkan, 1996)

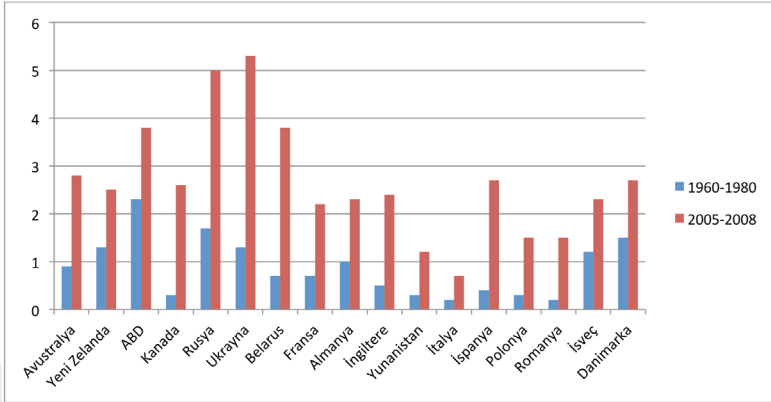
Az gelişmişten gelişmişe doğru 6 grupta toplanan ülkeler

	I.GRUP	II.GRUP	III.GRUP	IV. GRUP	V.GRUP	VI.GRUP
YÜK-SEK	Mısır	Dominik Cum.	Küba	Çekoslovakya	Avusturya	Avustralya
	Libya			Macaristan	Almanya	Danimarka
				Porto Riko	Finlandiya	Kanada
					Yeni Zelanda	İzlanda
					İngiltere	Norveç
						İsveç
					ABD	
ORTA	Tunus	Guyana	Kosta Rika		Belçika	Fransa
		Irak	Fiji		Kuveyt	Japonya
		Ürdün	Roman-ya		Lüksemburg	

	I.GRUP	II.GRUP	III.GRUP	IV. GRUP	V.GRUP	VI.GRUP
DÜ- ŞÜK	Ekvator	Jamaika	Panama	Singapur		
	Guatemala	Malezya	Portekiz	İtalya		
	Honduras	Moritus	Venezuela			
	İran	Meksika				
	Nikaragua	Güney Kore				
	Peru	Srilanka				
	Tayland	Suriye				
	Türkiye					

Bilindiği gibi sosyo-ekonomik gelişme, değerler sisteminde de değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Bu yapının aile yapısında da değişim yaratması kaçınılmazdır. Bireyselleşmenin daha önemli hâle gelmesi sosyal paralel toplumun üyeler arasındaki kontrolü sanal alem ve medyanın gücüne teslim olmuş, boşanmaya ilişkin stigmatizasyon-damgalama hafiflemiştir. Boşanmaya ilişkin hukuki prosedürlerin kolaylaşması da bu işi hızlandırıcı etki yapmaktadır. Refah arttıkça boşanma da artmaktadır.

Dünya Boşanma İstatistikleri

Nüfusta kadın erkek nüfus arasındaki dengesizlik, kadın nüfusun erkek nüfustan fazla olması, erkeklerin evlilik birliği dışında yeni eş arayışını güçlendiren bir unsurdur. Kadının uzun süren eğitimi/istihdam ve kariyer hedeflerindeki güçlenme boşanmayı çok sıra dışı hâle getirmektedir.

Dini inançların boşanma üzerindeki etkisi çok bilinmemekle birlikte;

-Katolik dini kadına ve erkeğe boşanmayı yasaklamaktadır.

-İslam dini erkeğe pozitif ayrımcılık uygulamakta, boşanma hakkını erkeğe vermektedir.

-Bazı radikal anlayışlarda geleneksel cinsiyet rolleri, kürtaj ve evlilik dengesi gibi konularda radikal ve boşanmaya karşı tutum almaktadırlar.

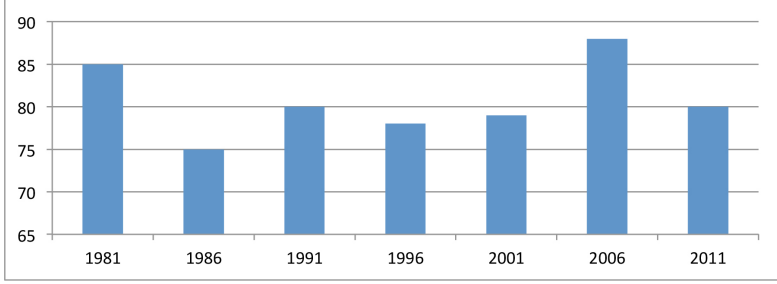
Son 50 yılda ülkemizdeki boşanmanın artışı diğer ülkelerdeki gibi refah artışıyla birlikte görülüyor yani refahın artışı birlikte yaşam yerine bireysel yaşamanın tercihini getiriyor. Ülkemizde de 1940 yıllardan itibaren bu sayının evlilik süresine göre dağılımını şu tabloda vermek istiyoruz:

Yıl	Evlilik Süresi				
	1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16+ yıl	Toplam
1950-1970	7.952	4.132	2.138	3.006	17.218
1975-1995	19.153	8.924	5.181	7.323	40.581
1996-2011	62.059	31.181	21.393	34.713	151.346

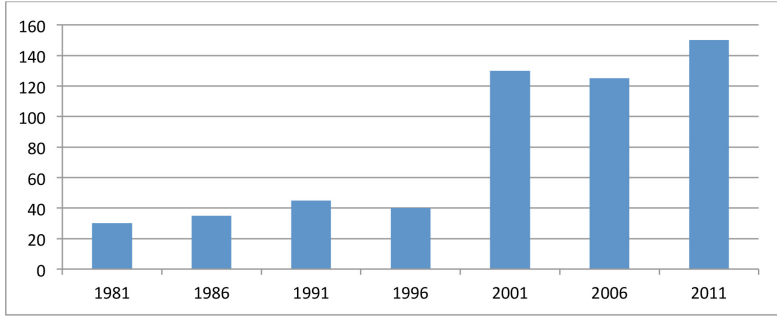
Ülkemizde 2000'den sonraki evlenmeler ve boşanmalarla ilgili sayı ve oranlarda da artan boşanma sayılarının düşündürülen boyutları vardır. Yukarıdaki tabloda 1950 yılında toplam 4 bin civarında olan boşanma 1970'lere gelindiğinde 13 bin civarına yükselmiştir. 1990'lı yıllarda artan boşanmalar iki katına yükselmiştir. 1996-2011 4 katına yaklaşmıştır. Bu çarpıcı artış nüfus artışından ziyade refah ve eğitim ile istihdamdaki görece artışa paraleldir.

2014'lü yıllardan sonra şiddet, suçluluk vb'nin daha görünür hale gelmesi ve kayıtlara geçen sayıların artması, sosyal sorunların da artmasını gündeme getirmiştir. Sosyal bilimcilerin bireysel, aile ve toplumsal yaşamdaki kırılanlıkları boşanmadan kaynaklanan boyutlarla ilişkilendirmesi de kaçınılmazdır. Bu çerçevede boşanmaların artışının toplumu tehdit eden bir sorun haline gelmesi, devletin sosyal refah harcamalarının da artmasını gündeme getirmiştir. İstihdamda olmayan, eğitimi düşük, boşanmış kadınlar, çocuklarının koruma altına alınması talebinde bulunmaktadır.

Kaba Evlenme Hızı (Onbinde)

Kaba Boşanma Hızı (Yüzbinde)

TAYA 2011 verilerinde evlilik oranları ve boşanma, evlilik sayısı bağlamında da irdelenmiştir.

Evliliğin Durumu ve Boşanma

	Devam ediyor	Eş öldü	Boşandı	Ayrı	Toplam
1. evlilik	86.1	8.3	5.0	0.6	100
2. evlilik	71.5	14.9	11.5	2.1	100
3. evlilik	53.5	15.9	28.5	2.1	100
Son evlilik	72.1	0	27.8	0	100

Yukarıdaki tablo temsili Türkiye örneklemeyle gerçekleştirilen bir çalışmadan alınmıştır. (17423) Tablodan da görüldüğü gibi evlilik sayısı arttıkça boşanma oranı da yükselmektedir. Bu grubun birlikteliği yürütmeyle ilgili iletişim ve kişilik yapılarının etkisiyle böyle bir sıklık içinde olduğu

düşünülmüştür. 1. evliliklerdeki yüzde 5'lik oran, 3.evlilikte 6 kat artmıştır. Bu bir kere göze alınan bir seçimin sonrasında da su yolu yapılması gibi algılanabilir. Çünkü çocukların durumu, aidiyet yitimi ve suça yönelme vb. gibi bazı sorunları da gündeme getirmektedir.

Tam da bu noktada Boşanma Sebeplerinin Kır-Kent ayrımı ve Türkiye genelinde verilmesi uygun görülmüştür.

BOŞANMA NEDENLERİ			
	Kır	Kent	Türkiye
İçki -Kumar	6	9.6	8.8
Dayak/Kötü Muamele	8.9	12	11.4
Evin Geçimini Sağlayamama	10.2	12.4	12
Aldatma	7.5	12.8	11.7
Aile İçi Cinsel Taciz	1.2	0.7	0.8
Sorumsuzluk/İlgisizlik	25.4	27.8	27.3
Terk etme/edilme	8.4	6.1	6.6
Çocuk Olmaması	4.2	2.5	2.8
Çocuğa Kötü Muamele	0.4	2.6	2.1
Eşlerin Aileye Saygısızlığı	7.6	8.0	6.3
Aile İçi İşlere Dışardan Karışma	6.0	5.8	5.8
Eşin Hastalığı (Kronik)	1.8	1.8	1.8
Hırsızlık, gasp	1.2	0.8	0.9
Diğer	29.9	33	32.4

Tablodaki 'Diğer' seçeneğinin yüksekliği kadın ve erkek arasında daha da yükselerek belirginleşmiştir. Söz gelimi erkeklerde %49.9 iken, kadınlarda 'Diğer' faktörü %23.4'tür. Bu boyutlar yukarıdaki toplumsal olarak herkes tarafından bilinen gerekçelere sokulamayan, çok özel sebepler içinde yer alan sorunlardır. Bu sorunların, bireyselleşmenin aile yapımıza soktuğu pek çok mahrem sorun olduğu düşünülmektedir.

Aile danışmanlığı çalışmalarımızda karşımıza çıkan cinsel yaşam, serbest zaman faaliyetlerindeki sanal alem oyunları ve chatleşmeler, bağımlılıklar vb. içeriklere de sahiptir.

Eşlerin evliliğe bakış ve evleneceği kişiden beklentilerinde erkekler en yüksek oranda ilk kez evlenmeyi (%85) önemserken, kadınlarda en yüksek oran bir işinin olması (%91), sonra ilk kez evlenmesi (%84), aile yapılarının benzer olması (%81.5), dindar olması gelmektedir. Erkeklerde bu oranlar %76.5, %75'e düşmektedir.

Kadınların evlilik birlikteliğine ilişkin beklentilerinin rasyonalitesi çarpıcıdır. Kadın ve erkek nikâhsız birlikte yaşamaya %90,6 oranında katılmayı ve evlilik birliği dışında çocuk sahibi olmayı %91,7 oranında reddediyor. Erkek ve kadınların çok büyük bölümü (%71.9, %89.4) kadının çalışmasını destekliyor. Öğrenim düzeyi yükseldikçe bu destek artıyor. (%95) Ekonomik düzeyin de yükselmesi kadının çalışmasına desteği artırıyor. (üst %92, alt SES %74)

Aile birlikteliğindeki mutluluk algısına baktığımızda kırdaki yaşayanların (%79.5) kentte yaşayanlara (%76,1) göre daha yüksek bir mutluluk algısına sahip olduğu görülmektedir. Üç büyük ilden İzmir ve Ankara %78 ile birbirine yakın oranlarda, İstanbul ise %73.9 ile daha düşük seviyededir.

Cinsiyete göre erkekler %77.5 ile kadınlardan (%75.8) daha fazla mutlu olduğunu hissetmektedir.

Yaşa göre en fazla mutlu olunan yaş %78 ile 35-44 yaş aralığıdır. Eğitim düzeyi yükseldikçe -üniversite, yüksek lisans- (%85) mutluluk algısı da yükselmektedir. Gelir düzeyinin yükselmesi de mutluluk algısını olumlu etkilemektedir. (%85) Alt gelir grubu (%72.5), orta gelir grubu da (%78) ile ikinci sıradadır. Görüldüğü gibi aile birlikteliğinin mutluluk algısı erkekler, yüksek eğitim ve sosyo ekonomik düzey, 35-44 yaş grubunda yükselmektedir.

Sosyal refah düzeyinin yükselmesi halkın boşanmaya ilişkin algısını da kabul edici tolerans düzeyinin yükselmesini gündeme getirmiştir. Boşanmaların artmasında bu algının da etkisi vardır.

Ailenin varlığı mutluluk algısı yanında bireyin toplumla uyumu, sosyalleşmesi ve sosyal kontrol araç özelliği açısından önemi büyüktür. Toplum ve davranış bilimleri aileyi kuruluşundan başlayarak evrimlere ayırarak incelemeyi tercih etmektedir. Dörtlü sınıflamada (Aydın, 1997:51. Aktaran Mavili Aktaş 2010):

1. Kuruluş evresi. Evlenmeden ilk çocuğun evlenmesine kadar geçen dönem
2. Çoğalma dönemi. İlk çocuğun doğumundan ilk çocuğun evlenmesine kadar geçen dönem.
3. Dağılıma evresi. İlk çocuğun evlenmesinden son çocuğun evliliğine kadar sürer.
4. Sonuç evresi. Son çocuğun evliliğinden, eşlerin ölümüne kadar sürer.

Günümüzde küreselleşme aile yapısında önemli değişiklikler atomize, bireyselleşmiş kimliklerin varoluşunu gündeme getirmiştir. Kentleşme ve geleneksel ailenin kontrolcü ve belirleyici yapısının zayıflaması karşımıza çıkmıştır. Ailedeki aidiyet ve bağımlılıkların kadının ve erkeğin engeli düşüncesinin benimsendiği dönemler bu dönemlerdir. Bu dönemde kadınlar

aleyhine olan kimi koşullardan (istihdam ve eğitimde) her iki cinsiyetin de kendini gerçekleştirme hakkını önemsiyoruz. Bireyselleşme aile dışındaki sosyal refah kurumlarıyla paylaşılarak yerine getirilmektedir.

Özerkleşme ve bireyselleşmenin yalnızlaşma ve kopuklaşma anlamı taşımadan yeniden tanımlanmaya ihtiyacı olduğu kanaatindeyim. Ailede bozulan dengelerin yeniden kazanılması, üstlenilmeyen rollerin üstlenilmesi, bireyselleşme ve özerklik tanımlarının, bağımlılıkların yok sayılması biçiminde yapılması aile birlikteliğini önemsiz hale getirebilmektedir. Kendine hayranlık ve bencillik odağındaki bireysellik, kader_(bağımlılıklar ve seçme özgürlüğümüzün olmadığı gerçeklik) bağlamından uzaklaşmasının da boşanmaları teşvik edici özelliği de olabilmektedir. 2000'li yıllardaki daha güçlü daha eğitilmiş bireyselliklerin hedonizmi vurgulayan boyutları çarpıcıdır.

Bir başka sınıflamada da 8 aşamalı bir süreç vurgulanmıştır. (Feldman, 20-28 Aktaran Mavili Aktaş. 2010)

- 1) Başlangıç - çocuksuz aile 2 yıl
- 2) Bebek - ilk çocuk (2,5 yıl)
- 3) Okul öncesi - ilk çocuk (3,5 - 6 yaş)
- 4) Okul çağı - ilk çocuk (6 - 13. yıl)
- 5) Ergen - ilk çocuk (13 - 20 yıl)
- 6) Ayrılma - ilk çocuğun evden ayrılması ve son çocuğun evi terk etmesiyle biten dönem (8 yıl)
- 7) Boş yuva - son çocuğun evden ayrılmasıyla emekliliğe kadar gelen süre
- 8) Yaşlılık - emeklilikten her iki eşin ölümüne kadar geçen dönem

Ailenin yaşam dönemlerinin her biri aile içi etkileşim ve iletişim kalıplarında da yeni roller ve farklılaşmalar getirmektedir.

Aile birlikteliğini sağlayan ve devamını temin eden en önemli unsurlar iletişim, uyum ve işbirliği, çatışmaların saygı ve güven ilişkisiyle yürütülmesi, sadakat ve bağlılık gibi başlıklardır. Aile içi kronik şiddetin varlığı (fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel.... vb) evliliğin sürdürülebilmesi için temel engeldir. Çünkü şiddet çocuğun sağlıklı büyümesi ve gelişmesini engellemektedir.

İstediklerimizi elde etmek için istenilenleri yapmanın, tarafların kendilerini gerçekleştirmelerine hizmet eden, fedakârlıkların karşılıklı, sevgi ve saygının varlığıyla gerçekleşiyor hale gelmesinin önemi büyüktür.

Günümüzde ülke genelinde yaşadığımız bazı genel sonuçlar şu şekilde maddeleştirilebilir;

- 1) Evliliklerin ilk yıllarındaki boşanmaların yüksekliği (%35 - 8) evlilik öncesi evliliğe ve birlikteliğe hazırlık eğitimlerine önemi gündeme getirmiştir.

- 2) En fazla boşanmaların Ege ve Marmara bölgesinde olmasının bu eğitimlerin bu bölgelerde daha fazla ihtiyaca yönelik olmasına önem verilmesini gündeme getirmiştir.
- 3) Eğitim düzeyi yüksek grubun, boşanmayı daha çok tercih etmesi (en yüksek lise ve dengi %40 gruptadır) düşündürücüdür. Özerkliğin kazanılmasında sağlıklı iletişim repertuarına yönelik, yetersizliklerle hızlı değişimin olumsuz etkileri - şiddet, alkol (madde kullanımı) iç içe geçmiş durumdadır.
- 4) Boşanmanın en çok olduğu 26 - 35 yaş dönemi çocuk sahibi olunan dönemi içermektedir. Boşanmanın bütün risklerinden çocuklar olumsuz etkilenmektedir.
- 5) Ekonomik kriz dönemindeki boşanmalar, 2001 - 2008 kapitalist dönem krizleri görece boşanmayı daha artırmıştır. Değer ve ahlak yozlaşmasının da izleri belirgindir. Davranış değişimlerinin dejenerasyonundan aile birlikteliği de etkilenmiştir. Sadakatsizlik ve aldatma oranları artmıştır.
- 6) En çok şehir merkezleri mega şehirlerin boşanma oranlarının yüksekliği, geniş ailenin yerine konması gereken aile destek hizmet kurumlarının aile danışmanlığı, savunuculuk eğitim hizmetlerinin alt, orta ve üst sosyo-ekonomik kesimin özgün ihtiyaçları göz önüne alınarak sunulmasının önemi büyüktür.
- 7) Kadınların daha yüksek oranda boşanması(%55, erkekler %45) beklenti ve kişilik özelliği farklılığını gündeme getirmiştir. Şiddet, ilgisizlik, sadakatsizlik gibi durumlar boşanmayı tercih ettirmektedir.
- 8) Çalışan kadınların daha fazla boşanıyor olması (boşananların %90.4 çalışan) evlilik birlikteliğindeki istenmeyen durumları ve kadının yalnızlığı tercih etmesi önemlidir. Boşanma kararını ben verdim diyen kadın %58 iken, erkek %32'dir. Erkek daha az boşanmak istemektedir. Şiddetin kadının boşanmak istemesinden sonra daha fazla ölümcül hale gelmesi ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin reddedilme ve istenmemeye baş etme stratejilerinin daha tepkisel olduğunu düşündürmüştür.
- 9) Tanışma ve salt kendi seçimleriyle yapılan evliliklerde boşanmanın yüksek olması (%37,7) onların eş seçiminde ailenin kararının daha az olduğunu düşündürmüştür.
- 10) Çekirdek aile olarak yaşayanlarda boşanma %81,3 gibi yüksek bir orandır. Bu durum küreselleşmenin ve günümüz toplumsal yaşamının kaçınılmaz sonucu boyutunu taşısa da boşanma öncesi sosyal ve aile destek sistemlerinin çekirdek ailenin yaşadığı

sorunlarla baş etmesini kolaylaştırmasına olan ihtiyacı artırmıştır. Yaşlı bakımı, engelli bakımının yatılı dışında gündüzlü, saatli alternatiflerini sunabilir.

- 11) Dini ritüellerden daha çok (%26,2) kamusal, resmi işlemlerle boşanma (%67) daha yüksektir. Ancak sadece dini evliliklerde boşanmada kadınlar ve çocuklar mağdur olmaktadır.
- 12) Boşanma sonrası evlenenlerin %12 gibi düşük bir oranı karşısında %88 gibi yüksek bir oranı bekar kalmayı tercih etmektedir. Yeniden evlenmede erkekler daha isteklidir. Erkeklerin %16'sı kadınların %9'u evlenmiştir.

Yukarıdaki sonuçlar ışığında evliliğin güvence olma özelliğinin zayıfladığını, evlilikte sorun olduğunda ayrı bir ev açmanın eskiye göre daha kolay ve kabul edilebilir olduğu görülmektedir.

Kültür farklılıklarının, dünya görüşünün, inanç sistemlerinin birlikteliği yürütemeyecek düzeyde uyumsuzluklar içermesi boşanmaları artırıcı etki yapmaktadır. Din ve ahlak anlayışındaki farklılıklar birlikteliği yürütmede en büyük engeldir. Bu durum aile büyüklerinin onayı ve tercihinin dışındaki sonuçların kaçınılmaz sonuçlarından birisi olarak karşımızdadır.

Terk, aldatma, ikinci eşi kabul etmeme de boşanmayı artırmıştır.

2002'de değişiklikle (Medeni Kanundaki) boşanmanın kolaylaştırılması kadınların boşanmaya istekliliğini artırmıştır. Medeni Kanunun kolaylaştırıcılığında, resmen boşandığı halde birlikte yaşayan çiftler de vardır. Bunların bir bölümü ekonomik iflas, icra vb olaylardan bir bölümü de illegal tercihlerdir.

Yüksek bilişim ve iletişim teknolojilerinin çiftlerin yaşam biçiminde radikal değişiklikler yaratması söz konusudur. Sanal alemin arkadaşlıkları, oyunlar, birlikteliğin psikolojisini olumsuz yönde etkilemekte yalnızlık ve sorumluluklardan uzaklaşmaları gündeme getirmiştir.

Aile yaşamında yaşanan toplumsal, ekonomik koşullar yanında bireysel kişilik özelliklerinin bencillik ve hedonizm dışında hayır diyememe, aşırı fedakârlık, hak arayışı, mükemmeliyetçilik, kaygı gibi özelliklerin de boşanmayı artıran özelliğini görüyoruz.

Spesifik ihtisas mahkemesinin sorumluluk alanı içinde olan boşanma, bu sürece gelmeden önce aile destek hizmetleriyle inceleme ve doğrudan müdahaleleri muhatap almasına ihtiyaç duyurmaktadır.

Aileyle çalışma yapılması multi disiplinler bir ekip çalışması anlayışıyla yürütülecek destek hizmetlerine ihtiyaç büyüktür. Evlendikleri ilk gün geçimsizliğin başlaması evliliğin farkındalık ve hazırlık yapılmadan gerçekleştirildiğini düşündürmektedir.

İlk üç yıldaki çatışmalarda hemen akla gelen düşüncenin boşanma olması bu hizmetlerin organize ve ihtiyaca göre sunulmadığını düşündürmektedir. Nitekim çocuk sahibi olan eşler (%57.4 oranında) onların olumsuz etkileneneği kaygısıyla ertelediklerini ifade etmektedirler. (Aile Bakanlığı, 2009) Dul yaşama kaygısı ve çevre baskısı bir grup kadın ve erkek için caydırıcı faktördür.

Aile üyelerinin boşanmaya ilişkin çekincelerinin uyuşmazlık alanlarının birliklilik yönüne dönmesi aile destek hizmetleriyle mümkündür.

Medeni Kanunda Boşanma Nedenleri

2002'deki düzenlemelerle boşanma nedenleri şu başlıklar altında toplanmıştır:

1. Zina (md 161)
2. Hayata kast, pek fena muamele (162)
3. Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme (163)
4. Terk (164)
5. Akıl hastalığı (165)
6. Evlilik birliğinin sarsılması (166)

Birbirini severek evlenmiş olsalar da iki kişiyle sınırlı olmayan, sosyal, kültürel, psikolojik, ekonomik hatta siyasi ve hukuki nedenlerin bütünü boşanmanın hızlanmasında birlikte etkilidirler.

Profesyonel bir aile destek müdahalesinde şu aşamalar içinde birliklilik yeniden yapılandırılabilir. (Mavili Aktaş, 2015)

1. Ailenin ve birlikliliğin değerlendirilmesinin çok boyutlu olarak yapılması
2. Yüz yüze görüşme, ev ziyareti, çevre, iş yeri, okul ziyaretleri
3. Kayıt tutma ve bu kayıtları bütünleştirme
4. İhtiyaçların tespiti. Bireysel görüşme, eş görüşmeleri, çocuklar, grup çalışmaları
5. Çoklu değişkenlerle ailenin yaşam kalitesini değerlendirme (ailenin güçlü ve güçsüz yanlarını belirleme, evlilikteki krizler ve baş etme yolları vb.)
6. Birlikliliği yürütmeye ilişkin motivasyon ve istek düzeyini belirleme, eğer devamla ilişkin niyetler var ise bunların işbirliği ve paylaşım ile müdahale ortamına getirilmesi
7. Ailenin birlikliliğine ilişkin kazançlar ile kayıpların stratejik olarak değerlendirilmesi. Çocuklar, gelir, mal-mülk, kayıplar vb.
8. Tarafların uyum ve uzlaşmaya ilişkin beklenti ve değerleri
9. Birlikliliğin taraflarıyla el ele, birlikte yürümek. Onlar adına değil.

10. Etik ve ahlaki açıdan her şeyin yapıldığından emin olarak karar vermek, karar vermelerini teşvik etmek
11. Ayrı yaşama da tarafların alternatifleri arasında olabilir. Ayrı yaşama dönemindeki destek hizmetlerini (öfke kontrolü, kaygı, depresyon tedavisi vb) devam ettirmek
12. Boşanma kaçınılmaz ise, çocuklarla ilgili sorumlulukların (annelik, babalık) üstlenilmesinin devamının teyidi. Yeni destek hizmetleri ve aile danışmanlığına ihtiyaç hissettiren alanların başındadır.
13. Dava açılması kaçınılmaz ise, aile üyelerinin hukuki danışmanlık ve bilirkişilik, danışmanlık hizmetlerinin ailenin ekonomik durumuna göre, katımlı veya devlet destekli sunulmasının önemi
14. Ailedeki uyumsuzluklar hem aile içi hem de aile dışındaki kaynakların kullanımını gündeme getirebilir. Aileyle yürütülen bütünlüklü görüşmeler ve destek hizmetlerinin aile mahkemesindeki süreçlerde de devreye girmesi önemlidir. Söz gelimi mahkeme süresince kadına çocuk bakımı, engelli bakımı, yaşlı bakımı, gündüzlü servis araç ihtiyacı vb. ekonomik ve sosyal hizmet desteklerinin devreye girmesi önemlidir. Çünkü geleneksel ailenin desteğe geldiği zamanlar çocuklar üzerinden yürüyen kavgalanın çocukların ruh sağlığına olumsuz etkileri görülmüştür.

Boşanma Süreci ve Çocuklar

Çocukların en sağlıklı yetiştikleri yerin aile olması boşanma sürecinin en çok yaraladığı grubun da çocuklar olmasını gündeme getirmektedir. Yalnızca ağır şiddet ve uyumsuz evliliklerde yaşayan çocuklar boşanmayı özgürlük ve nefes alma olarak, hatta yaşama hakkı olarak yaşamaktadır.

Okul öncesi çocukların boşanmayı anlamlandırmalarında boşanmanın kendileri yüzünden olduğu düşüncesine kapılmalarına rastlamaktayız. Yeniden bir araya gelebileceklerine ilişkin hayalleri ve istekleri çok belirgindir.

7-11 yaş grubunda, baba olmadığı için üzüntü duyup, onları suçlama, tepkiselleşme, başarının düşmesi, içe kapanma, arkadaş ilişkilerinde bozukluklar, aidiyet ve anlam yitimi (Mavili Aktaş, Kesen, Daşbaşı, 2014), madde bağımlılıkları, boşanmadan ötürü utanç duyma gibi duygular ve davranışlar görülmektedir. Kurum bakımı altına aldığımız çocukların ana ve babalarının ayrı olduğu görülmektedir. (%93) Ancak anne ve babası sağdır. (%95)

Daha önceki çalışmalarımızda gördüğümüz gibi ayrılmaya ek olarak bir başkasıyla evlenmek çocuklar için büyük oranda travma ve çatışmalar yaratmaktadır. Bu süreçte boşanma sürecindeki çocuklar her aşamada özel ilgiye ihtiyaç duymaktadır. Aile destek biriminin bütünlüklü hizmetleriyle

boşanma sırasında ve sonrasında çocukların hem bireysel, hem de grup çalışmalarıyla desteklenmesi uygundur.

Boşanma travmatik bir yaşantıya dönmüşse çok uzun yıllar hatta gelecek kuşaklara da taşınan yüklerle dönüşmektedir.

Son Söz Yerine

- Boşanma bir durum ve sorun olarak, nedenleriyle, sonuçlarıyla bütünlüklü ilgilenmemizi gerektirmektedir.
- Tarafların haklarının korunduğu, ihtiyaçlarının (kurumsal, hukuki, ekonomik, psikolojik) karşılandığı destek hizmetleri olmazsa olmazlardandır.
- Eşlere psikolojik destek, grup desteği hizmetleriyle kararlarını yerinde vermeleri teşvik edilmelidir.
- Konut imkanları sağlanmalıdır.
- Boşanmış ailelerin çocuklarının psikolog ile destek, ekonomik destek ve eğitim destekleriyle güçlendirilmesi gerekir.
- Boşanmaya yönelik ayrımcılık ve damgalamanın değişmesine yönelik toplumsal çalışmalar, medya çalışmalarına ağırlık verilebilir.
- Prime time dizilerinde olumlu aile örnekleri, sağlıklı bireysellik geliştiren senaryoların yer alması teşvik edilmelidir.
- Yerel yönetimlerin ve sosyal hizmet kuruluşlarının kurumsal işbirliği ve eşgüdümüyle kaynakların yerinde ve ihtiyaçlara yönelik olarak kadın, aile ve çocuğun hizmetinde olması gerekir.
- Kadın istihdamının ve meslek edinmesinin pozitif ayrımcılıkla öncelenmesi, boşanma sürecinde ailenin çocukları, yaşlıları ve engellileri aleyhine çıkan durumların önüne geçebilir.
- Boşanmadan önceki ayrı yaşamanın, yaşam kalitesini sürdürme imkânları, devletin ve yerel yönetimlerin özel destek ve kaynak teminleriyle sunulmalıdır.
- Toplumun güçlü yönleriyle ilgili değerler eğitimlerinin, toplumsal sorumluluk projelerinde, toplumsal katılımı yürütülebilmesi sağlanmalıdır. Böylece birlikteliğin özgür irade ve seçimlerle, bağımlılıklar ve mahkumiyetler salınımının sağlıklı bir biçimde yapılması sağlanabilir.
- Boşanma bir durum olarak aile içindeki daha güçsüz durumdaki kadını ve çocuğu olumsuz etkiliyorsa bir sorundur. Ancak daimi şiddet ve çatışmayla bireylerin kendini gerçekleştirme ve yaşamlarını tehdit ediyorsa ayrılık hakkının kullanılması uygun görülebilir.
- Her iki durumun arasında yaşanan ailedeki bütün kırılmalıklar

(evde engelli bir çocuk olması, yaşlı bakımı, ekonomik sıkıntı, işsizlik, bağımlılık vb) aileyle uzun süreli, derinlikli, çalışmalara ihtiyaç gösterebilir. Aile destek hizmetlerinin aile bütünlüğünü tehdit eden unsurlarla baş eder hale gelmelerini yönelmesini gerektirebilir. İçinde bulunduğumuz günlerde pek çok ailede eşlerin ayrı ayrı yerlerde görev yapması gerçeği de vardır. Özel sorumluk ve görevlerle (asker, polis, doktor, hemşire, öğretmen, sosyal çalışmacı, sosyologvb) evlerinden ayrılanların da birliktelikleriyle ilgili kriz ve risk durumlarına ilişkin destek hizmetlerinin ivedilikle devreye girmesi beklenir.

- Vaka ve aile odaklı sosyal destek müdahalelerine ilişkin çalışan bütün profesyonellerin, daha donanımlı süpervizyon ihtiyaçları da sosyal güvenlik sisteminin kapsamına alınabilir. Aile danışmanlığı çok özellikli bir hizmet olarak sosyal güvenlik kapsamına alınırken uzmanların da süpervizyon ihtiyacı karşılanmalıdır.

Ek / Aile içi şiddetle ilgili yapılan yeni düzenlemeler, 6284 sayılı kanunla getirilen tedbir kararları, kadınların ve çocukların ölümünü engelleyememektedir. Tedbir kararı alınmadan önce, alınma sırasında çok yönlü aile danışmanlığı yapılmak durumundadır. Çocukların gözleri önünde işlenen cinayetler, geniş ailenin bazı fertlerinin ölümü, öfke kontrolüne ilişkin erkeklerin katılması gereken grup çalışmaları, kamu hizmeti gibi müeyyideler aile odaklı profesyonel müdahaleler arasındadır. Bu arada kurum bakımına aldığımız çocuklara yönelik kriz ve travma müdahalelerinin uzun soluklu ve bütünlüklü olması önemlidir.

6284'ün takibi ve destek hizmetlerinin yeterli hale getirilmesine ihtiyaç büyüktür. Boşanma sonrası ana-babanın yeniden evlenmeleri, çocuklar için travmatik bir deneyimdir. Bu dönemin çocuk destek hizmetlerinin güçlendirilmesi yerindedir.

Yaşamımızın bir çok mahkumiyetleri ve bağımlılıklarının aidiyet ve mutluluk üretme şansından vazgeçilemeyeceğine inanıyoruz.

Belki de kader ve özgürlük salınımının manevi hoşnutlukla sürmesi için bu alandaki yaşantılarımıza gereken özen ve emek verme zamanıdır içinde yaşadığımız günler.

Teşekkürler...

Kaynaklar

- 1) Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması.2011. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Ankara
- 2) Arıkan, Ç.1996. Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması. Ankara
- 3) Mavili Aktaş, A. Evlilik ve Sadakatsizlik. 2010. Kanguru Yayınevi
- 4) Mavili Aktaş, A. Ben ve Ailem. Atlas Yayınevi. 2016.Konya
- 5) Mavili Aktaş, A. Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması. Elma Yayın. 2009.Ankara
- 6) Boşanma Nedenleri Araştırması. Aile ve Sosyal Araştırmalar Gn.Md. 2009.Ankara
- 7) Mavili Aktaş, A. Kesen, F, Daşbaşı, S, Aile Aidiyeti Bir Ölçek Geliştirme Denemesi. SPC Dergisi. 2014
- 8) TÜİK istatistikleri

1. OTURUM TÜRKİYE'NİN SON 50 YILLIK BOŞANMA RAPORU

Bedriye YILMAZ

KAGEM Proje Koordinatörü/D.İ.B. Vaiz

Gerek yerel gerekse küresel düzeyde yaşanan değişim ve dönüşümler aile kurumunu nasıl etkilemektedir? Bazı ailelerde dönüşüm hızla yaşanırken bazı aileler buna direnç göstermektedir. Peki, gösterilen direncin niteliği nasıldır ve nasıl olmalıdır? Dönüşüm ve savrulmalardaki lokomotif güçler nelerdir?

Türkiye'de son elli yılın boşanma durumunu konu alan araştırmalar bize neler söylemektedir? İstatistiki çalışmalar her türlü değişkeni dikkate alabilmekte midir? İstatistiki verilerin değerlendirilmesinde aynı sonuçlara ulaşmak mümkün müdür? Araştırma ve değerlendirmeyi yapanların perspektifleri varılan sonuçları değiştirir mi? Boşanmaların büyük bir çoğunluğunun sebebi olarak ortaya konulan "geçimsizlik" başka hangi sebepleri örtmektedir? Türkiye'deki boşanma olgusunun batı ülkeleri ve diğer doğu ülkelerindeki boşanma olgusuyla benzerlik ve farkları nelerdir? Türkiye'de son yıllardaki boşanma süreçleri ile otuz yıl önceki boşanma süreçleri arasındaki benzerlik ve farklar nelerdir?

Bu hızlı dönüşüm sürecinde savrulan aileyi menziline güçlendirecek değerler nelerdir? Aileleri bu değerlerle buluşturma çabasında olan yetkin kurumlar, sürdürülebilir projeler var mıdır?

Türkiye aile yapısında önemini koruyan din, ailenin devamlılığı ve boşanma üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir? Boşanma ve onun gibi sosyal hayat içinde varlık gösteren konularla ilgili dinin ortaya koyduğu tutumu, sadece Kur'an, sünnet, fıkıh gibi temel metinlerden tespit etmek mümkün müdür? Dinin kaynağını metinlere indirgemek mümkün müdür? Bu noktada dinin hayatın merkezinde olduğu dönemlerdeki uygulamalar bize ne söyler? Yaşam içerisinde birbiriyle hemhal olan, birbirine içkin olan, din, hukuk ve örf bağının koparılması bize neler kaybettirmiştir?

Kopan bütün bu bağlarla birlikte, pamuk ipliğine bağlı evliliklerin seçenekleri çoğaltma adına kaçınılmaz görüldüğü boşanma, tutarlı bir çözüm getirebilir mi gibi soruların cevaplarını bu oturumda arayacağız.

2. OTURUM AİLE KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE EVLİLİK VE EVLİLİĞİN SÜRDÜRÜLMESİ

Prof. Dr. Celal ERBAY
İ.A.Ü Hukuk Fakültesi

Aile, nüvesini karşılıklı saygı ve sevginin oluşturduğu, gelişip kökleşmesini sabır ve sadakatın gerçekleştirdiği, huzur ve sükûn kaynağımız, sönmeyen ocağımız, varlığımızın ve bekamızın temel kurumu...

Bu kabulleniş ve ilkeler doğrultusunda evlilik, en etkin ve en başta gelen sosyal sorumluluk kurumudur. Bu doğrultuda varlığımızın teminatı demek olan insan unsurumuzun devamlılığı açısından ise, “evlilik ve onun sürdürülmesi, her bir yetişkin kişiye yönelik en önde gelen kamu görevidir.

Nitekim aile, ferdin hayata gözlerini açtığı ilk sosyal topluluktur. Ferdi eğitecek, mensubu olduğu toplumun karakter ve şahsiyetinin ifadesi olan üstün değerleri onun gönlüne nakış nakış işleyecek olan ilk terbiye ocağı ve eğitim kurumu ailedir.

Dolayısıyla, kendi kültür değerlerimize ve hukuk tarihimize baktığımızda ana kaynaklarımızın, daha evlilik birliği kurulmadan hazırlık safhasında, tarafların tüttürmeye çalıştıkları ocaklarının sönmeyen, ilelebet devam edebilmesi, kendi aralarındaki sevginin yaygınlığı ve kuracakları yuvalarının verimliliğine yönelik “hazırlık mahiyetinde” bir takım tavsiyelerde bulunduğunu görürüz.

Yine ara kaynaklarımız ve hukuk tarihimiz incelendiğinde “şiddetli geçimsizlik ve pek fena muamelenin her zaman için evlilik birliğini tehdit eden en olumsuz ve çirkin davranış türü olarak karşımıza çıktığını görürüz.

Fakat buna rağmen, aileyi sarsan bu tür olumsuzluklar karşısında yargının ve sosyal çevrenin seyirci kalmadığını, oluşturdukları “Hakem Heyeti” ile bir bakıma arabuluculuk hizmeti sunduklarına da şahit oluruz.

Elbette ki ideal olan evlilik birliğinin sürdürülmesidir. Taraflar bir elmanın iki yarım parçası misali hayatlarını birleştirmiş ve bir bütün oluşturmuşlardır. İnce uzun bir yolda, acı tatlı günleri olmuş, hayatı paylaşmışlardır. Birbirini en iyi anlayacak, mazideki mutlu günlerinin ve evlatlarının hatırına birbirini hoş görüp bağışlayacak yine onlardır.

Zira birlikte tüttürmüşler ocağı, birlikte katlanmışlar hayatın zorluklarına, birlikte tatmışlar huzuru, birlikte büyütmüşler göz aydınlığı yavrularını, birlikte beklemişler onun okul dönüşünü...

Peki neyi paylaşamıyorsunuz? Bu kavga niye?

Evet çok arzu edilmesine rağmen evliliğin sürdürülmesi Katolik anlayışta olduğu gibi bizde mutlak değildir. Ama şu da bilinsin ki; herkes evlilik yıldönümünü kutlarken, hiç kimse “BOŞANMA” sının yıl dönümünü kutlamıyor veya kutlamıyor.

3. OTURUM

BOŞANMANIN NEDENLERİ: SOSYOLOJİK, PSİKOLOJİK, EKONOMİK VE CİNSEL NEDENLER

Prof. Dr. Abdülaziz BAYINDIR
İstanbul Üni. İlahiyat Fak.

Boşanmanın asıl nedeni insanı iyi tanımamaktır. Allah insanı halife olacak özellikte yaratmıştır. Halife, muhalif varlık demektir. Toplumun bütün fertleri gibi karı koca arasında da muhalefetin olması tabiidir. İnsanın bu yapısı dikkate alınmayınca psikoloji bozulmakta ve muhalefet düşmanlığa dönüşmektedir. Eşlerin farklı inançlarda olması ve ahlaki değerlere, aynı derecede önemin verilmemesi de düşmanlığı artırmakta ve her biri diğerini kendini için çekilmez bir yük gibi görmektedir. Çevreden de yeterli ilgi bulamayınca karşılıklı güven kaybolmakta ve cinsel yönden de soğukluk başlamaktadır. Bu konuşmada bütün bunların sebepleri ve çözüm yolları üstünde durulacaktır.

4. OTURUM

BOŞANMA: AİLENİN VARLIĞINI DEVAM ETTİRMESİ YA DA ÇOCUKLARDAN BOŞANMA

Prof. Dr. Aliye MAVİLİ AKTAŞ
Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dekanı

Boşanma: Ailenin Varlığını Devam Ettirmesi ya da Çocuklardan Boşanma

- Boşanmış ailelerden gelen çocuklar arasında suça yönelme riski çok fazladır.
- Denetimli serbestlik birimindeki çocuklar arasında da boşanmış aile çocukları birinci sıradadır.
- Boşanmış aile çocuklarının aile aidiyetleri birlikte yaşayan aile çocuk ve gençleriyle kıyaslandığında aidiyet puanı düşüktür.
- Aile aidiyeti bireyin anlam dünyasını olumlu olarak etkileyen ruh sağlığına olumlu katkıda bulunan önemli bir duygulanımdır.

1. Öncelikle boşanmaların çoğunluğu, duygusal olarak kabul ve uzlaşma zemininde tecelli etmemektedir.

Anlaşılmayan ilişkide anlaşmayla sona ulaşmak da zor. Tarafların iletişim biçimi ve kişilik özellikleri boşanma sürecinde yaşananların tabiatını etkiliyor. Aile bağlar ve aidiyetin geliştiği ailelerde taraflar ciddi bir hastalık kaza veya engelli çocuk doğumu olmadığında pek çok güçlüğü birliktelik riske girmeden aşabiliyor. Tarafların anlaşmama hakları olduğu konusunda anlaşmaya ulaşmaları önemli bir olgunluk ve uyum esnekliği yaratmaktadır. Evlilik ilişkisinin doyum sağlayan, dostluk ve güven odağının belirgin olması, boşanma süreci gibi istenmedik bir durumu da erteleyici bir unsur olarak değerlendirilebilir.

2. Her şey iyi giderken boşanmalarda en çok zarar görenler çocuklardır. Çünkü karı kocalık başka bir sistem ana babalık başka bir sistem olarak bilinse de bu sadece entelektüel bir iddiadır. Tarafların eşlik ortaklığını bitmesi ebeveynlik sorumluluklarını da bırakmaya ya da ertelemeye yol açmaktadır. 2015 yılındaki 120 binin üstündeki boşanmanın 10 bini engelli çocuğu olan ailelerdir. Engelli çocuğu olan kadınların çok büyük bir bölümü yalnız yaşamaktadır ve babaların çocuğun bakım masraflarına ilişkin katılım ve desteği yoktur. Bu duruma ilişkin aile des-

tek hizmetlerinin çok amaçlı ve çok boyutlu yürütülmesi uygundur.

3. Çocuklardan boşanma bir çocuk hakkı ihlalidir. Boşanma hangi sebeple olursa olsun. (şiddet sadakatsizlik, istismar vb.) çocukların hem eşler hem de eşlerin aileleri tarafından taraf olmaya zorlanması bir istismardır. Bu sürecin çocukların erkek eş tarafından dışlanmasına ya da ihmal edilmesine neden olmaktadır. Eşlerin bir yetişkin olarak Üstlenebilecekleri Sorumlulukların çocuklar üzerinden tehdit ya da etkileme ve taraf olma ya zorlama biçiminde sürdürülmesi de çocuğun anlam dünyasını olumsuz etkilemektedir. Boşanmanın kendisinden daha ağır olan bu sürecin her aşamasında yaşananlar olabilir. Bazı çocuklarımız anne ve kardeşlerinin acımasızca öldürülmesini izlemişlerdir. Böylesi şiddet ve acı sadece boşanmak isteyen annenin gördüğü bir muamele değildir. Kadını boşanma isteğini reddedilme ve sevilmez gören bu duyguyla baş edemeyip dürtüselliliğine teslim olan boşanmış ailelerden gelmektedir ve baba çocuklarının aile içinde sağlık ve güven içinde yaşama hakkını elinden almıştır. Böylesi şiddet durumlarında çocukların yok sayılmasının en uç örneklerdendir.

4. Boşanma sürecinde ve sonrasında yaşananlar çocuğun maddi manevi aidiyet ihtiyaçlarının karşılanmasına yetmemektedir. Erkek eşlerle yürüyen nafaka davalarının çoğunluğu kadınlar tarafından açılmıştır. Koruma altına aldığımız çocukların çok büyük bir bölümü boşanmış ailelerden gelmektedirler. Terekeden babadır. Bu durum çocuklara ilişkin sorumlulukların ertelenmesidir.

5. Boşanma sürecinin çocuklu ailelerde işlenmesi sırasında profesyonel hizmetlerin her aşamada verilmesi uygundur.

5. OTURUM EVLİLİĞİN SÜRDÜRÜLMESİNDE AİLE DESTEK HİZMETLERİNİN ROLÜ

Emine Nilgün AKAY

HAZAR Yönetim Kurulu Üyesi
Sosyolog ve Aile Danışmanı

- Eşlerle çalışma ve destek hizmetleri
- Yeni hayat planları ve sağlıklı bireysellik destek hizmetleri

“Bir aileyi idare etmekle, bir ülkeyi idare etmek arasında çok fark yoktur.”

Montaigne

İnsanlık tarihi boyunca aile kurumu en çok kabul gören, tercih edilen birlik olmuştur. Kadim ve semavi dinler başta olmak üzere beşeri dinlerde de genel kabul görmüştür. Toplumun temel direği ise evlilik kurumudur. Evlilik kurumunun sağlıklı bir şekilde kurulup devam edebilmesi, biyolojik, psikolojik, zihinsel, sosyolojik ve ekonomik açılardan eşlerin ve çocukların ihtiyaçlarının karşılanabilmesine bağlıdır. Evlilik aile yaşam döngüsünün ilk aşamasıdır.

Evliliğin birinci dönemine romantik duygular hâkimdir. Daha sonra karşılıklı kişilik çatışmalarının yaşandığı dönem başlar. Eğer kişiler akıllı davranırlarsa bu dönem aşılır. Bu iki aşamadan sonra bağlılık dönemi başlar. Bu dönemde aşk duygusu sürer, sevgi saygı ilişkilere yerleşir. Sağlıklı bir bağlılık ve kendini geliştiren bir evlilik ilişkisi kurulamadığı durumlarda profesyonel aile destek hizmetlerine başvurmak gereklidir. Eşlerarası ve aile içi iletişim sorunları, rol çatışmaları, büyük aile müdahaleleri, aldatma, kültürel farklılık sorunları, cinsel sorunlar, ekonomik sorunlar, psikolojik-sosyolojik sorunlar, stres, çatışma çözme becerileri eksikliği vb. konularda profesyonel yardım alınmalıdır.

Evliliğin devamı için eşlerin karşılaştıkları sorunlarla ilgili aile danışmanlık hizmetleri, aile terapileri ve bireysel terapiler almaları bu konularda hizmet veren merkezlere başvurulmalıdır.

Eşler ve diğer aile fertleri için evliliğin sürdürülmesinin imkânsız olduğu noktalarda gereken hukuki, psikolojik, sosyolojik, ekonomik olarak alınabilecek destek hizmetleriyle boşanma sürecinin tamamlanabilmesi gerekir.

Boşanan eşlerin ve çocukların yaşadıkları aile bütünlüğünün ortadan kalkması sürecini olabilecek en az zararla atlatabilmesi için ve yeni bir hayata

merhaba derken karşılaşılabilecekleri sorunları ve çözüm yollarını konuşabilecekleri rehberlik ihtiyaçları vardır.

Bu nedenle bu oturumda;

Eşlerle çalışma ve destek hizmetlerinin nitelikleri,

- Profesyonel alan uzmanları tarafından koruyucu, önleyici aile eğitim programları, seminer ve atölye çalışmalarıyla eşlere, aileye destek verilmesi,
- Aile terapileri, aile danışmanlığı psiko-sosyal destek hizmetleri alınması,

Yeni hayat planları ve sağlıklı bireysellik destek hizmetleri

- Boşanmaya karar veren aile bireyleri çocuğa bu durumu nasıl anlatmalı?
- Yeni bir hayat kurarken ayrılan bireyler ve çocukların yaşadıkları sorunların belirlenmesi ve çözüm önerileri

Sosyolog/Aile Danışmanı
Emine Akay

Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma
Derneği

BOŞANMA ÇALIŞTAYI

Doç. Dr. Mualla Gülnaz Kavuncu

Modernleşme sürecinde, Üretim ve sosyalizasyon birimi olan geleneksel aileden, bu fonksiyonlarını yitirmiş, sadece biyolojik üreme fonksiyonunu sürdüren ve duygusal iletişimle ayakta durmaya çalışan aileye geçilmektedir. Bu süreçte “kamusal-özel” ayrımı ve bu ayrımında kadının özel alanla, erkeğin kamusal alanla ilişkilendirilmesi de ortaya çıkmaktadır. Bu ise geleneksel ataerkillikten modern ataerkilliğe geçiş anlamına geliyor.

Sorunun çözümünde, geleneksel ve modern ailenin avantajlı yönlerini bir araya getirebilecek akılcı ve insani bir senteze ihtiyacımız var.

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

*Evlilik yaşı aşağı çekilmeli. Normal şartlarda ve normal iki insanın erken yaşta başlayan birlikteliği, birlikte mücadele etmeleri ve birlikte olgunlaşmaları, sağlam bir beraberliğin ve sevginin temellerini atmaktadır.

*Evlilik de, boşanma da kolay gerçekleşebilen süreçler olmalı. Evlilikte illa ki tüm maddi olanakların en üst düzeyde olması şartından ya da beklentisinden vazgeçilmeli. Gerekliyorsa gençler maddi açıdan desteklenmeli. İnsanlar mütevazı bir yaşama hazırlanmalı. Aynı şekilde boşanma da kolaylaşmalı. Toplum ve aileler boşanmayı felaketmiş gibi algılamaktan vazgeçmeli.

*Evliliklerde “denklik” ilkesine dikkat edilmeli.

*Flört süreci yerine, erken evlilikler tercih edildiğinde, boşanmaların ilk yıllarda gerçekleştiği de dikkate alınarak, bu ilk yıllar bir deneme süreci gibi algılanıp, çocuksuz geçirilmeli.

*Sorunun önemli bir kaynağı, aşırı müdahaleci ve denetleyici cemaatçi yapıyla, aşırı bireyselleşmiş modern-kentli yapının çatışmasıdır. Bu ikisi arasında ortalama bir yol bulunup denge sağlanmalı. Bireyler gibi aileler de tek tip değildir. Gençleri rahat bırakıp kendi yollarını bulmalarına, kendilerine özgü ailelerini kurmalarına fırsat vermek gerekir.*Gerek geleneksel, gerek modern erkek-egemen (ataerkil) zihniyet önemli bir sorun kaynağıdır. Eşler arasında hiyerarşik değil, “karşılıklık” ilkesine dayanan simetrik ve tamamlayıcı bir ilişki olmalı.

Florya Verleşkesi

Beşyol Mahallesi İnönü Caddesi No:38 Sefaköy, 34295 Küçükçekmece / İstanbul

www.aydin.edu.tr | **444 1 428**